

XVI

AMARNAKUNST PÅ NY CARLSBERG GLYPTOTEK

AF MUSEUMSINSPEKTØR MOGENS JØRGENSEN
NY CARLSBERG GLYPTOTEK

FIGUR 1.

Hoved fra en statuette af Kong Akhenaten.
Kalksten med rester af original bemaling.
H. 22 cm; B. 15 cm; D. 16,5 cm. Fra haven i
Panehsis villa (R 44.2) i Amarna. Erhvervet fra Egypt
Exploration Societys udgravninger i 1923-24.
Ny Carlsberg Glyptotek, ÆIN 1640.
Foto: Ole Haupt.

Amarna er en arkæologisk lokalitet på Nilens østbred godt 200 km syd for Cairo. I dag er stedet blot en ørken mellem floden og de Arabiske Bjerge. Under sandet ligger imidlertid ruinerne af en by, som kong Akhenaten lod opføre omkring 1360 f.Kr. til ære for solguden Aten.

Kongen kaldte selv sin by for Akhetaten, "Atens Horisont". Betegnelsen Amarna er derimod ny: De første arkæologer, der arbejdede på stedet for lidt over hundrede år siden, mistolkede navnet på en nærliggende landsby, et-Till, der i deres gengivelse blev til "tell", den arkæologiske betegnelse for en byhøj. Denne term sammensatte de med en ligeledes fejlagtig gengivelse af navnet på egnens dominerende beduinslægt, Beni Amran. Resultatet blev nyskabelsen Tell el-Amarna, der med tiden er blevet forkortet til el-Amarna eller blot, som hér: Amarna.

Akhenatens 16-årige regeringstid (ca. 1365-1349 f.Kr.) og en kort årrække derefter kalder vi under ét Amarnaperioden, skønt en del af tidens begivenheder udspandt sig andre steder i Ægypten, først og fremmest i Theben, ved nutidens Luxor, og Memphis, nær vore dages Cairo. Alt i alt omfatter perioden de to årtier fra ca. 1365 til 1345 f.Kr. i slutningen af det 18. dynasti, der var en af de mest glansfulde epoker i Ægyptens historie. Under det 18. dynastis konger, Akhenatens umiddelbare forfædre, var landet vokset til et imperium, der strakte sig fra midten af Sudan til Syrien. Fra nær og fjern strømmede skatter, og den internationale handel blomstrede. Ægypten har næppe nogen sinde, hverken før eller siden, været rigere.

Kong Akhenaten var søn af Amenophis III og kunne være gået over i historien som Amenophis IV, men forkastede navnet, der betød: "(guden) Amon er tilfreds". I stedet påtog han sig det navn, vi kender ham under i dag: "(Den, der er) effektiv (*akh*) for (*en*) Aten (*aten*)". Dermed markerede han sit store forehavende: At erstatte landets urgamle polyteisme med troen på én gud, Aten.

Aten var ikke en nyskabelse, men blot en modifikation af den gamle solgud Re-Horakhte. Traditionelt blev han æret i skikkelse af en falk eller en mand med falkehoved, men i århundredet før Akhenaten afbildede man ham hyppigt som en solskive, der på ægyptisk hed *aten*. I denne form blev Re-Horakhte kaldt Aten, "Solskive", og det var denne solgud, Akhenaten tog til sig og forfremmede til rigets eneste gud.

Kongen brændte selv for sin tro, men for ægypterne var monoteismen endnu helt uacceptabel: De gamle guder blev alle betragtet som vigtige og nødvendige. I ægypternes my-

FIGUR 2.
Øvestykke med Akhenatens profil.
Kalksten.
H. 14,5 cm; B. 14 cm; D. 5 cm.
Fra haven i Akhenatens palads
i Amarna. Erhvervet fra Egypt
Exploration Societys
udgravninger i 1931-32.
Ny Carlsberg Glyptotek,
ÆIN 1716.
Foto: Ole Haupt.

tebaserede verdensbillede var guderne universets skabere og daglige vedligeholdere. Negligerede eller forfulgte man guderne, frygtede man, at universet ville bryde sammen og vende tilbage til dets oprindelige tilstand før skabelsen: Et livløst og kaotisk urhav, der lå hen i evigt mørke.

Man vendte sig derfor fra Akhenaten og genindsatte kort efter hans død de gamle guder i deres fordums værdighed. Samtidig stemplede man kongen som kætter, forlod hans nybyggede by, skændede hans kunstværker, nedrev hans templer og søgte sidenhen helt at glemme ham. I senere historiske beretninger er hans navn udeladt, og på monumenter for fortidens store faraoner figurerer han ikke.

Ironisk nok er netop eftertidens had til ”kættarkongen” en af årsagerne til, at så relativt mange kunstværker, trods alt, er bevaret fra Amarnatiden. Da man rev Akhenatens helligdomme ned i Theben, genbrugte man stenene som fyld i nyopførte porttårne, pyloner, ved Amons tempel i Karnak, hvor de har ligget velbevaret, indtil arkæologer genfandt dem i vor tid. De reliefprydede sten fremviser udsnit af store murdekorationer, hvoraf dele kan rekonstrueres. Omtrent det samme skete i Amarna: Sten fra nedrevne bygninger blev knapt et århundrede efter Akhenatens død transporteret til det nærliggende Hermopolis og brugt ved opførelsen af et tempel for guden Thot. Her har man i dag fundet tusinder af dem i fundamenteringen under en processionsvej, hver især med et lille udsnit af farverige reliefprydelser fra templerne i Amarna.

Trods ødelæggelserne er der også gjort store fund i selve Amarna. Da indbyggerne flyttede fra byen efter kongens død, efterlod kunstnerne mængder af skitser, modeller, skulpturer og skulpturdele i deres værksteder. Mange af dem har en kunstnerisk og teknisk standard uden sidestykke i Ægyptens historie. Samtidigt giver de et unikt indblik i billedhuggerens metoder. Arbejdet begyndte ofte med næsten naturalistiske studier, inden værket fik tidens særegne idealisering. Den berømte buste af dronning Nefertiti, der nu findes i Berlin, er en mestermodel, der oprindelig stod i billedhuggeren Thutmosis’ værksted. Med sine præcist udmålte proportioner tjente den formentlig som forbillede, når billedhuggerne mangfoldiggjorde ”portrætter” af dronningen.

Amarnakunsten er noget helt særligt. Man opponerede tydeligvis mod den sødmefyldte, tungt sensuelle manierisme, som var blevet perfektioneret under Amenophis III, og udviklede i stedet en stil med langt dristigere, skarpskårne linier og i vore øjne næsten karikerende former. Et helt nyt kongebillede tonede frem i grell modsætning til det tidligere. Fortidens konger var typisk blevet afbildet med unge, friske ansigter, brede skuldre, veldefinerede brystmuskler, smalle hofter og muskuløse lemmer, hvorimod Amarnakunstnerne gav deres konger et magert, furet fysiognomi, en tynd duknakket hals, smalle skuldre, tynde arme, smalt liv, brede hofter, slap mave og fede lår.

Det nye ”ideal” smittede af på andre menneskegengivelser, ganske særligt kongens gemalinde, Nefertiti, der i den tidlige Amarnakunst blev afbildet med næsten samme furede og benede ansigt som kongen. Ligheden er ofte så stor, at man kun vanskeligt skelner de to fra hinanden. Det samme gælder dronningens krop, klæder og ornat, der ofte næsten kopierer kongens. Andre mennesker fik lignende træk, dog i stærkt formildede versioner.

FIGUR 3.
Øvestykke med mands- eller
kvindeprofil. Kalksten.
H. 32,5 cm; B. 24,7 cm; D. 3,2 cm.
Fra Amarna; fundet mellem
hus 49.18 og 49.34.
Erhvervet fra Egypt Exploration
Societys udgravninger i 1921.
Ny Carlsberg Glyptotek,
ÆIN 1587.
Foto: Ole Haupt.

Nogle forskere mener, at kunstnerne viste kongens faktiske udseende, men langt overdrev hans typiske træk. Andre har foreslået, at billederne tillægger kongen en dobbeltkønnet skaberguds skikkelse. Men spørgsmålet står stadig åbent. Den næsten tvillingeagtige lighed mellem Akhenaten og Nefertiti skyldes formentlig, at parret blev afbildet som guden Atens børn, et tvillingepar, der i myterne bar navnene Shu og Tefnut. At udgangspunktet for afbildningerne var kongen, ikke dronningen, er ikke mærkeligt. Sådan var det også i den traditionelle ægyptiske kunst, hvor den regerende konges officielle portræt dannede ideal for tidens øvrige fysiognomier.

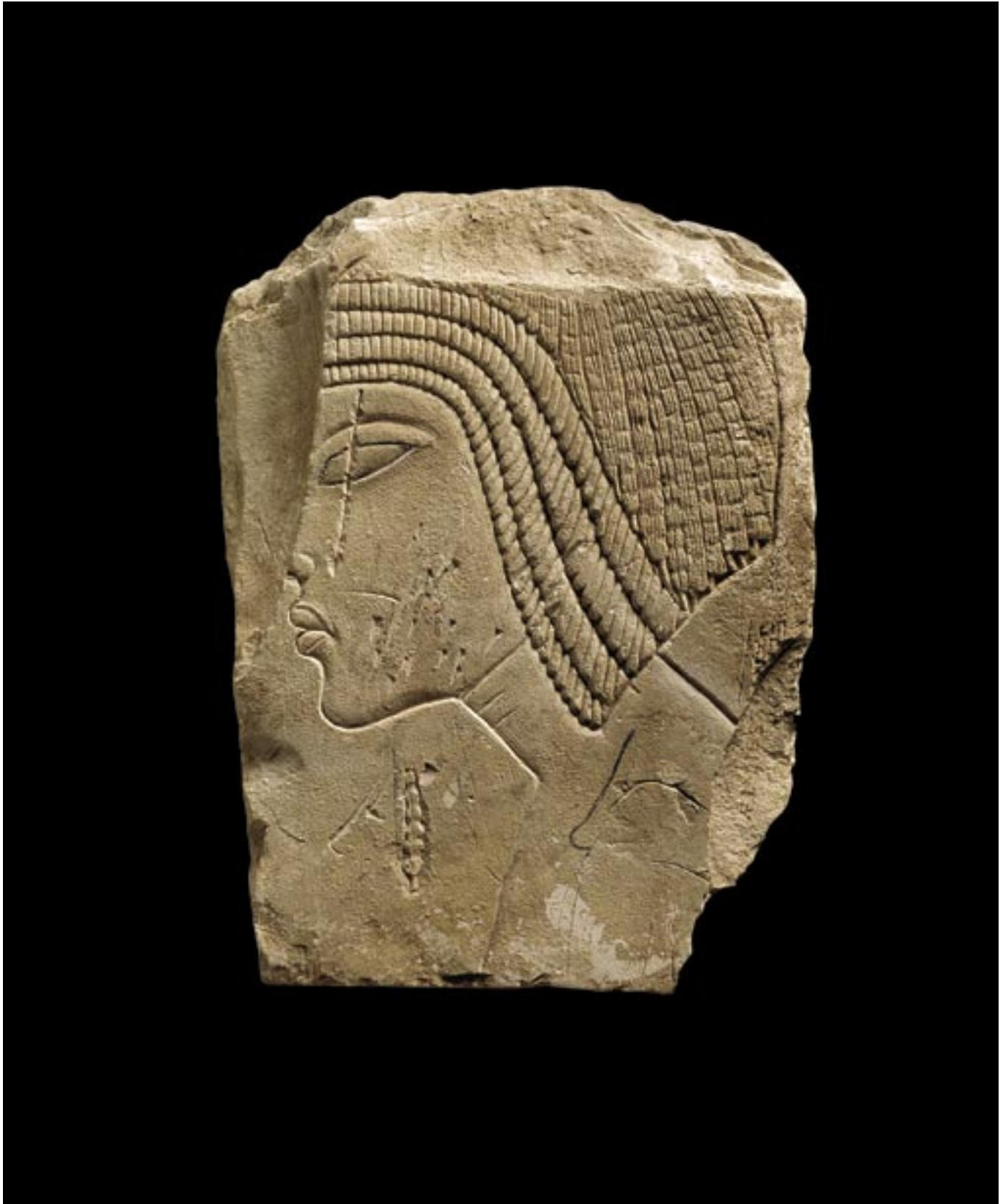
Først i den senere Amarnakunst blødte linjerne op og gav plads for mere individualiserede og måske mere naturtro gengivelser af både kongen og dronningen. Akhenaten fik et langt mindre ”karikeret” udseende, og Nefertiti blev fremstillet med udpræget billedskønne træk. I den almene menneskegengivelse vendte man endog gradvis tilbage til den sødmefyldte stil, som havde hersket før Akhenaten. Sene Amarnaværker er tit svære at skelne fra Amenophis III-tidens bløde, sensuelle idealbilleder.

Det dominerende billede i Amarnakunsten blev en scene, hvor kongen og dronningen bringer Aten ofre. Guden er afbildet som solen på himlen med stråler rettet mod jorden. Hver stråle er forsynet med en hånd, hvoraf nogle griber ofrene, medens andre rækker kongeparret symbolet for liv, *ankh*: Guden modtager ofrene og kvitterer med at give menneskene livet. Det særlige ved Amarnatidens gudebillede er, at Aten udelukkende fremtræder som solen på himlen. I modsætning til de traditionelle ægyptiske guder ses han aldrig i skikkelse af et dyr, et menneske eller et menneske med dyrehovede.

I Ny Carlsberg Glyptotek findes en lille, men ekstrem fin samling Amarnakunst, som Ny Carlsbergfondet gennem tiderne har skænket museet. Flere af værkerne er kommet til Danmark, fordi Fondet i 1920’erne og 30’erne ydede finansiel støtte til udgravninger i Amarna. Arbejdet blev udført af Egypt Exploration Society, en engelsk organisation, der var stiftet i 1882 for at dæmme op for den omsiggribende skattejagt og i stedet fremme den videnskabelige arkæologi, hvor fundene blev forsvarligt udgravet, publiceret og sikret i museer. Man havde den aftale med de ægyptiske myndigheder, at unikke fund skulle forblive i hjemlandet, medens genstande af typer, som allerede fandtes i Cairos Ægyptiske Museum, med myndighedernes godkendelse kunne eksporteres til de udenlandske sponsorer.

På den måde tilfaldt adskillige fund Ny Carlsbergfondet, der generøst donerede dem til Glyptoteket. Et af dem er hovedet af en stor statuette, som i sin oprindelige helhed forestillede kong Akhenaten med en høj, blå hjelmagtig krone og det kongelige kobradiadem over panden (FIGUR 1). De relativt bløde ansigtstræk viser, at statuetten stammer fra tiden mellem kongens ottende og tolvte regeringsår, da Amarnakunstnerne var ved at forlade de skarpe, benede træk, der prægede de tidlige år. Kronens blå og ansigtets rødbrune farve er rester af den oprindelige bemaling.

Hovedet er fundet i præsten Panehsis have i det centrale Amarna. Det tilhørte oprindeligt en statuette, der stod i præstens private kapel, hvor den havde sel-

FIGUR 4.
Relief af Kija / Meritaten.
Brudstykke af en reliefprydet væg.
Kalksten med uoriginal bemaling.
H. 24 cm; L. 52 cm; D. 3,5 cm.
Fra Amarna, men fundet i
Hermopolis. Erhvervet fra en
amerikansk samling via
kunsthandelen i 1985.
Ny Carlsberg Glyptotek,
ÆIN 1776.
Foto: Ole Haupt.

FIGUR 5.
Nefertiti ofrer til Aten.
Brudstykke af en reliefprydet væg.
Brunlig sandsten med rester af
original gipsbelægning og bemaling.
H. 19 cm; B. 41,5 cm; D. 4,4 cm.
Ukendt fundsted, dog formentlig
Karnak. Erhvervet fra en
amerikansk samling via
kunsthandelen i 2003.
Ny Carlsberg Glyptotek,
ÆIN 1812.
Foto: Ole Haupt.

skab af en tilsvarende statuette af Nefertiti. Under den ikonoklastiske hærgen, der fulgte Amarnatiden, blev begge værker slået i stykker. Kongehovedet og dronningekroppen blev fundet i haven uden for kapellet, medens de øvrige le-gemsdele er gået tabt.

I kapellet havde statuetterne roller som stedfortrædere for kongeparret, der stod som formidlere mellem menneskene, i dette tilfælde Panehsi, og guden Aten. Selvom Panehsi var præst, skulle han, i overensstemmelse med Amarnatroen, have kongen eller kongeparret som brobygger mellem sig selv og guden, når han ville overbringe et offer, recitere en hyldest eller blot fremføre en bøn til Aten.

Et andet billede af Akhenaten får man på en kalkstensskærv, hvor en kunstner har skitseret kongens profil (FIGUR 2). Her er vi i den tidlige Amarnastil med skarpt kindben, smalt øje, stærkt accentueret øjenbrynsbue og tykke, smilende læber. Det store øre har hul til en ørenring, og panden er prydet med det kongelige *khat*-hovedklæde.

En profil med en minutøs gengivelse af den såkaldte ”nubiske paryk” forestil-ler en anonym mand eller kvinde (FIGUR 3). Parykken med den elegant etage-lagte kant af fine flettede lokker kaldes ”nubisk”, fordi frisuren stammede fra Ægyptens sydlige provins, Nubien, det nuværende nordlige Sudan. I Ægypten blev parykken først båret af soldater, officerer og hærens øverstbefalende, kon-gen. Siden blev den, mærkeligt nok, udbredt til både mænd og kvinder ved Amarnahoffet.

Et meget betydeligt kunstværk skænkede Fondet til Glyptoteket i 1985, da man på en auktion i New York lykkeligt erhvervede et relief af Kija – en hustru, som kong Akhenaten havde ved siden af Nefertiti (FIGUR 4). Medens Nefertiti var Ægyptens dronning med titlen Stor Kongelig Hustru, blev Kija tituleret Kongen af Øvre og Nedre Ægyptens Elskede Hustru. Denne titel, der ikke kendes fra nogen anden kvinde i Ægyptens historie, viser, at Kija hverken var dronning el-ler menig haremsdame, men hendes præcise position ved Amarnahoffet er sta-dig gådefuld.

Oprindeligt var relieffet en del af en stor scene, der viste Kija under Atens stråler. Man aner strålerne med gudens hænder i det øverste venstre hjørne. I sin oprin-delige udformning bar Kija den ”nubiske” paryk med de fint taglagte fletninger langs kanten. Senere i Akhenatens regeringstid har man omhugget relieffet: Man reducerede parykken til en bred sidelok og tilføjede samtidigt et ekstra stort baghoved. Med omarbejdelsen har man omskabt relieffet, så det i stedet afbildede Akhenaten og Nefertitis ældste datter, prinsesse Meritaten. Man be-rørte dog ikke ansigtet. Sidelokken og det forstørrede baghoved var åbenbart så karakteristiske træk for prinsessen, at yderligere forandringer var unødvendige. Det kan være svært at gennemskue omhugningen ved første blik, navnlig fordi relieffets farver ikke er originale, men tilføjet af en kunsthandler for at øge reli-effets værdi. Ansigtets farve er dog næsten korrekt, rødbrunt. Håret derimod, der i dag er blå, skulle have været sort, og det forlængede baghoved (der ligner en halvmåneformet kalot bagtil) skulle ikke have været blå, som nu, men rød-brunt ligesom ansigtet, fordi det viser prinsessens glatbarberede isse, der stikker ud bag den brede sidelok.

FIGUR 6.
Prinsesse.
Hoved fra en statuette.
Kalksten med rester af oprindelig
bemaling. H. 10,1 cm; B. 8,4 cm;
D. 11,2 cm. Ukendt fundsted,
dog formentlig Amarna.
Erhvervet fra en tysk
privatsamling i 2005.
Ny Carlsberg Glyptotek,
ÆIN 1814.
Foto: Ole Haupt.

Samtidig med omarbejdningen af hovedet huggede man også den oprindelige indskrift bort, dog ikke grundigere end man stadig aner de svage rester af Kijas unikke titel: ”Kongen af Øvre og Nedre Ægyptens Hustru”. Ovenpå huggede man Meritaten titel og navn: ”Kongedatteren af hans (kongens) krop, som han (kongen) elsker ... Meritaten”.

Ud fra dette og andre lignende omarbejdede relieffer véd vi, at Kija på et tidspunkt i Akhenatens regeringstid blev fjernet fra det officielle billedrepertoire. Vi kender dog ikke årsagen: Kija kan være død, rejst bort eller have fået en ny position ved hoffet. Forskningen har givet mange bud på hendes mærkelige forsvinden, men der findes ingen sikker forklaring.

I et lignende relief, som Fondet for nyligt har doneret til museet, ser man en kongelig person, der hæver et offer mod himlen (FIGUR 5). Værket er skabt i Amarnatidens tidlige stil, og det er derfor svært at sige, om det viser kongen eller dronningen: Det benede ansigt med skarpskårne træk, den nubiske paryk og kobradiademet kendes fra gengivelser af både Akhenaten og Nefertiti. Da en rest af en indskrift imidlertid viser, at prinsesse Meritaten oprindeligt stod yderst til venstre, taler sandsynligheden dog for, at vi ser Nefertiti. Årsagen er, at prinsessen oftere er afbildet sammen med sin moder end sammen med sin fader.

Den seneste donation fra Ny Carlsbergfondet til Glyptotekets Amarnasamling er et lille mesterværk: hovedet fra en statuette, der efter al sandsynlighed forestillede prinsesse Meritaten (FIGUR 6-8). Som ovenfor nævnt var hun den ældste datter af Akhenaten og Nefertiti. Hun er afbildet i den tidlige Amarnastil, med skarpe ansigtstræk, der, ligesom i de tidlige afbildninger af Nefertiti, tydeligvis er skabt på grundlag af Akhenatens ansigt.

Prinsessen er gengivet med en typisk ægyptisk barnefrisure: Fra en ellers glatraget isse hænger en hårløk på hovedets ene side. Både Meritaten og hendes yngre søstre ses tit med en sideløk, der kunne være lang, kort, løsthængende eller flettet og derudover prydet med forskellige hårbånd. Den særligt kraftige, bølgede variant med tydelige fald, der ses her, forekommer imidlertid kun sjældent, og i de få tilfælde, hvor bæreren identificeres af indskrifter, er det Meritaten, der nævnes. Måske var den særligt kraftige lok således et særkende for den ældste af Akhenaten og Nefertitis døtre.

Udover hårløkken taler endnu et indicium for, at det lille hoved afbilder Meritaten og ikke en af hendes yngre søstre: Værket er et mønstereksempel på den tidligste Amarnastil, som herskede, medens Meritaten søstre endnu kun var småbørn eller endnu ikke født.

Medens en glatraget isse med en enlig sideløk blot angiver, at bæreren er et barn, er det helt unaturligt lange baghoved, som prinsessen er afbildet med, et særkende udelukkende for Meritaten og Amarnahoffets øvrige prinsesser. Førhen mente mange, at hovedformen var en deformitet, som skyldtes sygdommen hydrocephalus, ”vand i hovedet”, medens andre antog, at prinsesserne havde fået deres baghoveder kunstigt deformeret som spæde. Disse teorier har man igen forladt, fordi ægypterne kun afbildede sygdom i ganske særlige sammenhænge, og fordi man aldrig har fundet mumier med kunstigt deformerede baghoveder i Ægypten. I dag hælder man derimod til en tredje teori: At prinsesser-

FIGUR 7.
Prinsessehoved.
Jf. FIGUR 6.

ne fra fødslen havde lange baghoveder – var naturlige langskaller, dolichokefaler, som mange andre mennesker – og at denne hovedfacon blev afbildet i overdreven størrelse i Amarnakunsten. Årsagen kunne være, at man opfattede den lange hovedform som særlig kongelig, fordi den kunne minde om en kongelig krone. Ifølge denne teori ønskede man med den overdrevne hovedform at vise pigerne som ægte prinsesser, der fra fødslen var ”kronede hoveder”.

Om man skal tænke sig pigernes forældre med samme hovedform, ved man ikke. Akhenaten er altid afbildet med en krone eller en anden hovedbeklædning, så man aldrig ser hans hoved nøgent, og det samme gælder Nefertiti. Nu og da ses hun dog med den såkaldte huekrone, der måske – som navnet siger – var en blød hue, der antog hovedets facon. Med den på hovedet har dronningen omtrent den samme langskallede profil som sine døtre, men da huekronen trods sit navn kan have været en art hjelm eller stiv hat, kan man ikke udelukke, at det er kronens, ikke hovedets karakteristiske form, man ser.

Bag det lille statuettehoveds nakke findes resterne af en rektangulær rygpille, hvis kraftige dimension viser, at værket forestillede prinsessen stående. Indridsede linjer på pillens bagside stammer fra et kvadratnet af den type, som ægyptiske kunstnerne brugte ved proportioneringen af deres værker (FIGUR 8). Man tegnede eller ridsede nettet på skulpturblokkens rektangulære sider og skitserede derefter det kommende værk på grundlag af et regelsæt, der fastlagde de enkelte legemsdeles placering og størrelse i forhold til nettet. Sædvanligvis huggede man dog linjerne bort igen i takt med, at arbejdet skred frem.

Før Amarnaperioden anvendte man et net med 18 vandrette linjer til en stående person. I Amarnatiden steg antallet til 20, og senere øgedes antallet yderligere til 21. De netrester, der er efterladt på rygpillen, fremviser lidt af to vandrette linjer: Den 19., der i Amarnatiden markerede ørets midte og et punkt lidt over næsetippen, og en ekstralinje – midt mellem den 18. og 19. linje – der markerer munden. En tredje linje, der står vinkelret på de to første, angiver statuettens lodrette midterakse. Normalt nøjedes man med et net af ”hele” kvadrater. Den usædvanlige fremgangsmåde med at underopdele kvadraterne kendes imidlertid også fra et andet værk, en ufærdig statuette, der er fundet nær et af Amarnas billedhuggerværksteder.

De vandrette linjer bag på Glyptotekets statuettehoved er indridset med en afstand på 14 mm svarende til trekvart ægyptisk tomme. Én ægyptisk tomme (*djeba*, ”finger”) var lidt over 18 mm. Hvis statuetten afbildede prinsessen med normale proportioner, var den omkring 60 cm høj, når man indregner baghovedet, der hævede sig over den 20. vandrette linje.

I lighed med mange andre ægyptiske kunstværker var statuetten oprindelig malet, men kun svage spor er bevaret. Den havde rød eller rødbrun hud og sorte markeringer af øjenbryn, øjenrande, øjets iris og næsebor. Derudover var hårløkken sort. Den stærke røde eller rødbrune farve blev i traditionel, ægyptisk kunst brugt til mænd, medens kvinder generelt var lysere i huden, ofte helt gule. I Amarnatiden anvendte man derimod som regel rødt eller rødbrunt til begge køn, måske fordi man tolkede rød som solens farve og ønskede at afbilde alle mennesker som solgudens skabninger.

FIGUR 8.
Prinsessehoved.
Jf. FIGUR 6.

Stilmæssigt kan hovedet dateres til tiden mellem Akhenatens tredje og ottende regeringsår. I forhold til afbildninger af prinsesserne fra de senere regeringsår er øjnene smalle, næsen lang, hagen stærkt accentueret og ansigtet som helhed smalt. Disse træk er typiske for den tidligste Amarnastil og kendes bedst fra statuer og relieffer i Akhenatens tidlige bygninger i Theben, men kunstværker i samme stil er også fundet i Amarna.

Fundstedet er ukendt, men hovedet stammer formentlig fra et af Amarnas billedhuggerværksteder, hvor man som ovenfor nævnt har fundet adskillige skulpturer. Da dele af proportionslinjerne stadig findes på rygpillens bagside, må man skønne, at statuetten ikke var et færdigt værk, men snarere en model, der stod i værkstedet som forbillede for andre værker, eller blot en skitse, der skulle tjene til udviklingen af andre værker.

En statuette af den størrelse, som hovedet har tilhørt, skulle formentlig stå i et tempel eller i et privat kapel. Ligesom næsten al anden ægyptisk kunst, har så godt som alle Amarnaværker haft et sakralt formål. Noget helt særligt ved Amarnaprinssesserne var, at de, i modsætning til andre perioders kongebørn, havde en fremtrædende plads i kunsten og blev afbildet sammen med deres forældre i templernes offer-scener, på steler til private altre og i talrige statuetter. Rollen som formidlere mellem menneskene og guden blev i Amarnareligionen ikke kun varetaget af Akhenaten og Nefertiti, men formentlig også af prinsesserne, der i mytologisk forstand var guden Atens børnebørn.

Hovedet har siden midten af 1950'erne været i tysk privateje, men har indtil for nyligt været stærkt skæmmet af tykke, stenagtige aflejringer, inkrustationer, overalt på overfladen. Lignende inkrustationer kendes fra mange andre ægyptiske antikviteter og skyldes lang tids ophold i kvarts- og kalkholdig jord, der har udfældet mineraler på overfladen. Mange andre Amarnaværker, både fra selve byen Amarna og fra Theben, er fundet med sådanne aflejringer, som konservatorer har måttet fjerne for at genskabe det oprindelige udseende. Et tidligere, forgæves rensningsforsøg er givetvis årsagen til, at prinsessens venstre øre er gået tabt. Ved en nylig rensning er det imidlertid lykkedes at fjerne næsten alle inkrustationerne uden samtidig at skade hovedets sarte kalkstenoverflade. Dermed er den smukke prinsesse igen blevet synlig, sådan som hun ses hér. Navnlig med denne seneste donation har Ny Carlsbergfondet placeret Glyptotekets i forvejen udsøgte samling af Amarnakunst, der nu omfatter omkring tyve værker, blandt de betydeligste i verden.

NOTE:

Glyptotekets samling af Amarnakunst, heriblandt de ovennævnte værker, er nærmere beskrevet i: Mogens Jørgensen, *Ægypten II*, Ny Carlsberg Glyptotek 1998 og Mogens Jørgensen, *Ægyptisk kunst fra Amarnaperioden*, Ny Carlsberg Glyptotek 2005. Her findes også yderligere henvisninger til tidligere publikationer.

